

s návštěvou kostela, pověrečných praktikách spojených nejčastěji se záškodnou magií, představách o Bohu, jejichž nejcharakterističtějším rysem je jeho každodenní přítomnost a chápání obydli jako Božího stánku narahujícího Romům v jistém smyslu kostel, následuje pasáž o představách telgártských Romů o smrti a záhrobí. Její první část je věnována specifickému případu obyvateľky jedné z komunit, která pravděpodobně prodělala klinickou smrt spojenou se zážitkem „návštěvy nebe“. Autor přitom zaznamenává výrazný dopad jejího svědectví na představy o záhrobí v obou romských komunitách. Druhou část této sekce pak tvoří záznam pohřebních praktik, které jsou výrazem představ o smrti a posmrtném životě, resp. o kontinuitě života.

Následující oddíl, tvořící v jistém smyslu těžiště stati, jsou věnovány specifickému fenoménu romské religiozity – přísahám, jejichž tematizace je zpracována ve formě stručné případové studie. Jednotlivé druhy přísah jsou klasifikovány (všední, sankční, ceremoniální, věrnostní) a popsány, přičemž autor nezůstává jen u deskripce a poukazuje na spojitost instituce přísah s konceptualizací pravdy a lži v daných komunitách a konstatuje, že zatímco bez nich by pravda mezi Romy byla „dost relativním pojmem“ (s. 138), právě Bohem sankcionované přísahy zde dodávají pojmu pravdy „takřka absolutní rozměr“ (s. 138). Z tohoto důvodu autor přísahy chápe jako bázi sociálního systému těchto společenství, představující „pevnou kostru partnerských a mezilidských vztahů, na niž se postupně, jako šlachy a svaly, napojuje vše ostatní“ (s. 144).

Studie Tatiány Podolinské nazvaná „Boh mezi vojnovými plotmi: Náboženská polarizácia v rómskej kolónii v Plaveckom Štvrtku“ nabízí pronikavou analýzu kořenů, vzniku a průběhu vnitřní polarizace romské osady a úlohy, jakou v tomto procesu sehrála náboženská víra. Dvě zneprátené části romské osady v Plaveckém Štvrtku jsou odděleny plotem, který zde vyrostl poté, co v lednu 2001 latentní konflikt mezi oběma stranami přerostl v otevřenou agresi. Autorka z výzkumného materiálu vyvozuje charakteristické znaky obou zneprátených

částí osady, které označuje jako „tradiční“ (příslušnost ke katolické církvi, přítomnost prvků tradiční romské víry, nižší sociální úroveň, patriarchální typ rodiny, negativní postoj k majoritnímu obyvatelstvu) a „progresivní“ skupinu (vyšší sociální úroveň, přijímání hodnot většinové společnosti a pozitivní postoj k ní, „matriarchální“ typ rodiny, ale zejména otevřenost novým náboženským proudům a odmítání magických praktik a pověr, které jsou součástí tradiční „romské víry“). Po otevřeném „vyhlášení války“ přerušily obě skupiny veškeré dosažité vztahy a vyvinuly řadu mechanismů na vymezení, obranu a ospravedlnění autonomie a správnosti názorů vlastní skupiny. Jedním z takových nástrojů byla konverze „progresivní“ skupiny od katolické církve nejdříve ke Svědkům Jehovovým, později k charismatickému sboru Slovo života a nakonec ke Křesťanskému sboru, což byl způsob, jak utvrdit skupinu v přesvědčení o jejím vyšším sociálním statusu. Tato postupná krystalizace nového náboženského přesvědčení jedné části osady zároveň vyhrtila konflikt s částí druhou, „tradiční“ a katolickou, do podoby ještě ostřejší. „Náboženská polarizace osady“ je tak, podle autorky, „zákonitým důsledkem celkové polarizace romské osady v Plaveckém Štvrtku, probíhající celá desetiletí“ (s. 161).

MAREK JAKOUBEK, LENKA BUDILOVÁ

Frédéric Lenoir, Setkávání buddhismu se Západem,

Praha: Volvox Globator 2002,
342 s.

Téma buddhismu na Západě a jeho stále vzrůstající obliba láká mnoho současných badatelů ke zkoumání dějin a hledání příčin a důsledků pronikání tohoto náboženství do okcidentálního prostředí. V češtině je z těchto poměrně četných prací dostupné jen velmi málo. První vlašťovkou se v tomto směru stala kniha Frédérica Lenoira,

Setkávání buddhismu se Západem, kterou v kvalitním překladu Lady Bosákové z francouzského originálu *La rencontre du buddhisme et de l'Occident* (Paris: Fayard 1999) vydalo nakladatelství Volvox Globator jako 10. svazek edice Katarze.

Autor, francouzský sociolog a religionista, jenž spolupracuje s Centrem pro interdisciplinární studium náboženských skutečností (EHESS) v Paříži, se podobnou tematikou zabývá již od počátku své vědecké dráhy. Je autorem monografií: *Buddhismus ve Francii* (Paris: Fayard 1999), *Mnich a lama* (Paris: Fayard 2001), spoluautorem knihy *Sekty, lži a ideály* (Paris: Bayard 1998) a editorem *Encyklopedie náboženství* (Paris: Bayard 1997). Lenoirova publikace *Setkávání buddhismu se Západem*, která vychází z jeho doktorské práce, překračuje obvyklý dějinný přehled a zasahuje i do oblastí filosofie, sociologie, psychologie či antropologie.

Jak již sám český název knihy napovídá, v případě kontaktu Západu s buddhismem jde o průběžné kontakty, reflexe, okouzlení i odmítání, a ne o jedno či dvě setkání (na konci 19. stol. a v šedesátých letech 20. století). Autor dokonce začíná pátrat po vlivu buddhismu na západní myšlení již ve starověku, přitom však sám upozorňuje, že je třeba vyvarovat se představ o jakémisi dějinně kontinuálním, lineárně vzrůstajícím poznání buddhismu na Západě.

Lenoirova práce je pozoruhodná nejen svým rozsahem a přehledností, ale zejména způsobem zpracování daného fenoménu. Snaží se totiž spíše o zmapování představ o buddhismu, jeho prezentací či obrazů, kdy „jsme svědky nepetržité hry zrcadlových odrazů, při níž se buddhismus stává pro Evropany důvodem, aby se na sebe lépe podívali a aby sami sobě lépe porozuměli“ (s. 15). Jde tedy o to, jak byl – a do značné míry stále je – buddhismus reinterpretován deformujícími kulturními prizmaty. Přes nejspjitou povahu jednotlivých období setkávání s buddhismem můžeme rozpoznat, jak zdůrazňuje Lenoir, že některé receptce buddhismu se na Západě opakují. Jako červená nit se tak historii vinou určité stereotypy: například o tajemném, magickém Tibetu, o zdegenerovaném křesťanství,

nihilistickém náboženství či esoterickém věděni.

Knihla je rozdělena do pěti relativně uzavřených částí, jež sledují historické etapy kontaktu Západu s buddhismem a jež jsou dále členěny do tematických kapitol. Text je navíc mnohdy zasazen do širších souvislostí týkajících se vnímání a vlivu nejen buddhismu, ale celého „Orientu“ na okcidentální kulturu. První oddíl, nazvaný „Zrození jednoho fiktivního světa“, pojednává o prvních, a často také dezinterpretovaných znalostech o buddhismu, zprostředkovaných – po pádu helénistických impérií a kvůli hradbě islámu – několika málo středověkými a renesančními cestovateli a misionáři. Již z antického světa však lidé na Západě zdědili určité zažitě představy spojované nejen s buddhismem, ale s celým východním prostorem: představy naprosté jinakosti, fantastična (tajemnosti) a nesmírné moudrosti. Tato pojetí jsou pak dále nesena (nebo spíše nezáměrně opakována) takovými cestovateli, jako byli například Vilém Rubruk (první popis tibetských mnichů), Marco Polo (autor deskripce některých buddhistických rituálů a života Buddha) nebo v 16. a 17. století misionáři František Xaverský, Antonio de Andrado, v 18. století Ippolito Desideri a v 19. století otec Huc. Lenoir nás upozorňuje na to, že mýtus o magickém Tibetu (často ztotožňovaném s královstvím Kněze Jana) se rodí již ve středověku a prakticky nezměněn přetrvává až k otci Hucovi a dále.

V části „Objevení buddhismu intelektuály (1780-1875)“ představuje Lenoir čtenářům počátek zájmu evropských badatelů o buddhismus, první studie a překlady buddhistických posvátných textů. Prudká reakce křesťanských myslitelů na obdiv, který toto náboženství vyvolalo u mnohých vzdělanců, na sebe nenechal dlouho čekat. Křesťanství i buddhismus byly poměřovány ve všech ohledech, jedni nacházeli mnohé analogie, druhí nesmiřitelné rozdíly. Lenoir jako „bonbónek“ předkládá ohlasy těchto sporů v soudobé francouzské literatuře (Flaubertův *Bouvard a Pécuchet*). Podrobněji se věnuje Schopenhauerovu „buddhistickému pesimismu“ a Nietzscheovu „buddhistickému nihilismu“, dvěma pre-

zentacím buddhismu (v jejichž středu stojí dvě ideje spojované s buddhismem – ateismus a nicota), které nadlouho ovlivnily západní nazírání na toto náboženství.

Ve třetím oddíle „Buddhistický ezoterismus a modernismus (1875-1960)“ se Lenoir nejprve zabývá protikladným pólem vnímání buddhismu – proudem, který v sobě spojuje romantické představy tajemných nauk skrývajících ezoterické vědění a magického Tibetu jako ztělesnění místa, kde jsou ony okultní nauky předávány z generace na generaci. Tento směr zastupuje Teosofická společnost Heleny Blavatské a Henryho Olcotta, Alexandra David-Néelová a její tibetští mágové či knihy Cyrila Hoskinse alias Lobsanga Rampy. Vedle toho se začíná prosazovat i odlišná linie, kterou Lenoir nazývá buddhistický modernismem a jež staví do centra pozornosti zejména théravádový a zenový buddhismus (hojně propagovaný slavným D. T. Suzukim). K tomuto proudu se vztahují i reflexe filozofů, psychoanalytiků a v neposlední řadě i beat zenové generace.

Nový náboj pro buddhismus na Západě přichází spolu se stále četnějšími asijskými mistry, ať už to byl Suzuki-róši ve Spojených státech, Taisen Dešimaru a Thich Nhat Hanh v Evropě nebo tibetští lamové (exil dalajlamy, karmapy, Sakja-Thidzin, Džďžom-rinpoče, Kalu-rinpoče, atd.). Zdá se, že v této části práce, nazvané „Noví žáci (1960-1990)“, se Lenoir odklání od svého dosavadního způsobu podání okcidentálních „obrazů“ buddhismu a sleduje spíše deskriptivním způsobem propagaci a instalaci buddhismu na Západě prostřednictvím náboženských učitelů Východu, kdy buddhismus již není pouhou „libůstkou“ intelektuálů, ale dostává se mu velké pozornosti širšího obecnstva, z něhož se mnozí chtějí stát „opravdovými buddhisty“.

Poslední, pátou část autor pojmenoval „Buddhistický humanismus (1989 – 21. století)“; milníkem je mu udělení Nobelovy ceny za mír 14. dalajlamovi a silná medializace jeho osoby v následujících letech. Domnívá se, že „i Hollywood přichází se svou troškou do mlýna a k tolika dobrým důvodům, proč praktikovat buddhismus, přidává ještě emoce. Buddhismus se tak stá-

vá skutečným společenským fenoménem Západu a lidé ve většině západních zemí nepřestávají k tomuto náboženství konvertovat“ (s. 237). Lenoir opět vzpomíná některé stereotypní představy, které přetrvaly několik staletí: vnímání buddhismu jako moderního, tolerantního, pragmatického, racionálního náboženství a pojetí Tibetu jako poslední svaté země, jež spojuje tibetský mýtus o Šambhale a Hiltonovu Sangri-la a v současnosti je hojně podporována hollywoodskými filmy typu *Malý Buddha* či *Sedm let v Tibetu*. Závěrem autor dodává, že obrovským úspěch buddhismu na Západě tkví především v jeho schopnosti balancovat mezi racionalismem a mytickou obrazností, mezi logickým a magickým myšlením.

Kniha *Setkávání buddhismu se Západem* představuje publikaci bohatou na informace, zároveň je díky své popularizační formě přístupným napínavým čtením, které jistě ocení nejen odborná, ale i širší veřejnost. Součástí práce je poznámkový aparát, jmenný rejstřík, slovníček pojmů, bibliografie a obrazová příloha. Spolu s praktickým rozdělením témat do jednotlivých kapitol umožňují snadnou a rychlou orientaci. Byť se Frédéric Lenoir snaží o vyváženost, nedá se přehlédnout o něco detailnější popis francouzských reálií (i když do jisté míry pochopitelný pro znalost domácího prostředí a bezproblémovou dostupnost pramenů). Je třeba upozornit na chybu v číselném údají o procentu mnišské tibetské populace (s. 251), kdy česká verze knihy uvádí 80% (což logicky není dost dobře možné, národ by tak brzy vymřel), francouzský originál však předkládá realističtějších 20%.

Recenzovaná kniha poskytuje nabitý, podnětný materiál, významný zejména novou snahou analyzovat nejen dějiny pronikání buddhismu na Západ, ale především představy s ním spojené. Lenoirova kniha se tak stává inspirativní reflexí toho, jak se Západ vyrovnával s jinakostí Východu.

EVA BRECHTOVÁ